

להפסיק לשים על הסמים

סגן-ניצב אבי דוידוביץ, ראש מפלג חקירות, היחידה הארצית לחקירות פשעים

(פורסם ב"מראות המשטרה", מרץ 1994)

השימוש בסמים היה ידוע עוד מימיה הראשונים של המדינה. בשנות החמישים ובתחילת שנות הששים הייתה התופעה מצומצמת ושולית. התפנית חלה מאז מלחמת ששת-הימים. החל מראשית שנות השבעים, עם העלאת רמת האכיפה בנגע הסמים לראש סדר העדיפויות בתחום הפלילי, החלה משטרת-ישראל להקצות משאבים הולכים וגדלים ללחימה בעברייני הסמים. התפיסה אשר הנחתה את קברניטי המשטרה לאורך שני העשורים האחרונים הייתה כי קיים קשר סיבתי בין ההתמכרות לסם ובין עבריינות, וכי הרוב המכריע של המתמכרים לסם עוברים עבירות בשל הדחף לסמים. לאמור: השימוש בסם גורם לעבריינות. אשר-על-כן חייבת המשטרה להציב את המאבק בעבירות הסמים בקדימות לתופעות פשיעה אחרות, בהנחה שניתן להפחית את העבירות האחרות על-ידי תקיפת נגע השימוש בסמים. ואכן, מהמחצית השנייה של שנות השבעים ואילך, הוקמו יחידות ייעודיות רבות ללחימה בסמים, השתכללו שיטות הלחימה (לדוגמא: הפעלת סוכנים), וכמויות התיקים שנפתחו וכמויות הסמים שנתפסו הלכו וגדלו משנה לשנה. אין חולק כי על המשטרה להפעיל שיקול דעת בקביעת סדרי עדיפויות באכיפת החוק, שכן ציפייה לאכיפה מוחלטת אינה מציאותית - כתוצאה ממגבלות תקציביות. מקובל להניח כי סדר העדיפויות נקבע הן על-פי תרגום המובן "אכיפה יעילה" לשפת המעשה והן מתוך קריאת ציפיות הציבור מן המשטרה. כך למשל מרכזת המשטרה מאמץ אכיפתי על יעדים מודיעיניים. יחד עם זאת ראוי לבחון, מעת לעת, את הנחות היסוד על-פיהן מחליטה המשטרה אכיפה יעילה מהי, ולשנות בהתאם את מדיניות הלחימה בפשיעה - גם אם כרוך הדבר בשחיטת "פרות קדושות".

אשתקד, פרסמו החוקרים פנחס יחזקאלי ואורית שלו מאמר ובו דיון מעמיק על הקשר בין השימוש בסמים ובין הפשיעה האחרת (פלילים - 1992 - כרך ג'). המאמר נותן חומר למחשבה אם לא הגיעה השעה להפסיק לשים דגש על אכיפת החוק בתחום הסמים, ולהעניק עדיפות לתקיפת תופעות פשיעה ייחודיות אחרות.

בניגוד לדעה הרווחת כיום בקרב סוכנויות אכיפת החוק, סבורים קרימינולוגים רבים כי השימוש בסם אינו בהכרח מוליד עבריינות, אלא כי במקרים רבים נמצא שהעבריינות מביאה לשימוש בסם, או שיתכן וגורמים אחרים יביאו הן לשימוש בסם והן לעבריינות. הנחות אלו מושתתות על התפיסה כי השימוש בסמים הינו תופעת לוואי לאורח החיים העברייני, ואינו נובע מהפניית רווחים מן הפשיעה לרכישת סמים: הן העבריינות האינסטרומנטלית והן השימוש בסמים הינן התנהגויות סוטות, ועל-כן סביר להניח כי הן תאומצנה, כל אחת בנפרד, או שתיהן גם יחד, על-ידי מי שיש לו נטייה לסטייה. הראיות לתפיסה זו הן רבות ומגוונות. במחקרים רבים נמצא כי רוב המתמכרים היו מעורבים בעבריינות קודם למעורבותם בסמים, וכי הגיל הממוצע של התחלת העבריינות היה נמוך בכשנתיים מהגיל הממוצע שהחל השימוש בסמים בקרב עבריינים רבים. במחקרים אחרים נמצא כי במקומות שהייתה ירידה במחיר ההרואין, לא הייתה ירידה בעבירות הרכוש. וכן נראה כי גם בשנים בהן הייתה ירידה בנפח הפשיעה, שוק הסמים המשיך לשגשג ואוכלוסיית הנרקומנים הלכה והתרבתה.

אומנם נכון כי חלק לא מבוטל מן האסירים והעבריינים המוכרים הם נרקומנים, אך אין להתעלם מן העובדה כי יחסית קל יותר למשטרה ללכוד עבריינים נרקומנים מאשר כאלו שאינם נזקקים לסם. לכן אין להתרשם יתר על המידה מהנתונים הסטטיסטיים המצביעים על חלקם היחסי הגדול של העבריינים הנרקומנים. מחקרים אחדים אף מטילים ספק בעצם יעילות האכיפה נגד נרקומנים.

דומה כי הציבור מצפה ליתר אכיפה בתחומים הקשורים במישרין לביטחוננו הפיזי ולביטחון רכושו. נראה כי עניין הסמים פחות מעניין את הציבור, אולי בגלל שהנפגעים הישירים מעבירות הסמים הם בדרך כלל המבצעים בעצמם. לא אחת עולה השאלה האם ההתמודדות הנכונה עם משתמשי הסמים צריכה להיות במישור האכיפה המשטרתית או במישור הטיפולי שאינו באחריות המשטרה.

בהקשר לקביעת סדרי העדיפויות בהפעלת המשטרה, ראוי לציין כי מרבית העבירות המדווחות למשטרה הן בתחום הרכוש, כאשר כמחציתן הן עבירות הקשורות לכלי רכב. היינו, למעלה משליש מהתיקים הפליליים הנחקרים בישראל קשורים במישרין לעבירות הקשורות לכלי-רכב (גניבות, גרימות נזק, הצתות, זיופים, וכיוצא באלה). אם ההנחה כי הסמים מביאים להתגברות הפשיעה אינה תמיד נכונה, ואם במילא הלחימה היעילה בנגע הסמים מחייבת הערכות מערכתית אסטרטגית ברמה הלאומית, כאשר הציפיות של הציבור מהמשטרה הן בתחום השמירה על הנפש והרכוש - הרי שיש מקום לשנות את סדר העדיפות בלחימה בפשיעה: "להוריד כיתה" את האכיפה היזומה בתחום הסמים, ולשים דגש על עבירות אחרות במקום.